

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗУЄВА ОЛЕКСАНДРА ВАЛЕРІВНА

УДК 336.71 – 047.44 (043.3)

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ

08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Лебідь Олеся Вікторівна,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
доцент кафедри банківської справи.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Квасницька Раїса Степанівна,
Хмельницький національний університет, професор
кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

кандидат економічних наук, доцент
Гуцалюк Олексій Миколайович,
Центральноукраїнський національний технічний
університет, доцент кафедри економіки, менеджменту
та комерційної діяльності.

Захист відбудеться «24» травня 2018 р. о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.055.02, у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

Автореферат розісланий «23» квітня 2018 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

М. В. Мартиненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна банківська система України знаходиться в процесі реформування відповідно до завдань Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року, Меморандуму про співпрацю з Міжнародним валютним фондом та інших нормативних документів. В умовах реформування банківської системи відбувається не тільки скорочення кількості банківських установ, але й відкриваються можливості їх розширення та розвитку. При цьому, зважаючи на підвищені ризики й обмеженість капіталу, важливим є раціональне та достовірне оцінювання фінансового потенціалу банку як орієнтира для подальшої діяльності, адже саме від нього залежить якість прийняття управлінських рішень і стабільність здійснення фінансової діяльності.

Окремі види потенціалу в економіці досліджували В. Г. Боронос, О. В. Васюренко, Ж. Г. Голодова, В. М. Гриньова, Н. Б. Демчишак, Р. С. Квасницька, С. М. Козьменко, І. П. Отенко, С. С. Шумська. Проблемам аналізу й оцінювання потенціалу банків та банківської системи присвячені роботи А. О. Єпіфанова, О. О. Комліченко, С. В. Леонова, О. В. Портної, Ж. І. Торяник, О. В. Шиндер. Питання фінансового потенціалу банку розглядалися в роботах В. Я. Вовк, А. М. Герасимовича, О. М. Гуцалюка, І. С. Кирилейзи, О. М. Колодізева, Я. М. Кривич. Серед зарубіжних вчених дослідження потенціалу, зокрема потенціалу банку, представлені у роботах А. N. Berger, J. A. Bikker, J. C. Paradi, D. A. Grigorian та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт з питань дослідження потенціалу та фінансового потенціалу зокрема, слід зазначити, що недостатньо висвітленими залишаються питання комплексного підходу до оцінювання фінансового потенціалу банку як такого, що охоплює основні напрями фінансової діяльності банку у їх нерозривному взаємозв'язку. Більшість наукових робіт має теоретичний характер, що зумовлює необхідність поглиблення досліджень у практичному аспекті, а саме отримання результатів оцінювання потенціалу в абсолютному вимірі, які дозволять формувати більш обґрунтовані плани його реалізації. Також поза увагою вчених залишаються питання визначення критеріїв та врахування інструментів формування оптимальної структури балансу задля максимальної реалізації фінансового потенціалу банку. Актуальність зазначених питань зумовила вибір теми дисертації, об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за темами: «Вдосконалення системи управління діяльністю банку на основі використання інноваційних методів і технологій» (номер державної реєстрації 0113U008070), в межах якої автором розроблено розділ «Планування діяльності банку на основі оцінки фінансового потенціалу»; «Оптимізація методів і технологій управління грошовими потоками в системі фінансового менеджменту» (номер державної реєстрації 0115U001571), в якій виконано підрозділ «Оцінювання внутрішніх факторів впливу на окремі складові фінансового потенціалу банку».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування та розроблення теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінювання фінансового потенціалу банку.

Згідно мети дослідження поставлені такі завдання:

- сформувані теоретичні засади оцінювання фінансового потенціалу банку;
 - обґрунтувати спрямованість діяльності банків відповідно до складових фінансового потенціалу;
 - проаналізувати і систематизувати основні керовані фактори формування фінансового потенціалу банку;
 - визначити методи оцінювання фінансового потенціалу банку, які розкривають його характерні риси;
 - сформувані інструментарій оцінювання складових фінансового потенціалу банку;
 - обґрунтувати методичний підхід до визначення пріоритетів реалізації фінансового потенціалу банку із залучення та розміщення фінансових ресурсів;
 - розробити методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу банку.
- Об'єктом дослідження є процес оцінювання фінансового потенціалу банку.*
- Предмет дослідження – теоретичні засади, методичне забезпечення та практичні рекомендації щодо оцінювання фінансового потенціалу банку.*

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи становлять положення економічної теорії, теорії фінансів, теорії потенціалу в економіці, системного підходу, аналізу банківської діяльності, а також загальнонаукові та спеціальні методи пізнання процесів визначення й оцінювання фінансового потенціалу, зокрема: *методи наукового абстрагування, узагальнення морфологічного та контент-аналізу* – для визначення поняття «фінансовий потенціал банку»; *методи класифікації, декомпозиції, структурного аналізу* – для формування структури фінансового потенціалу банку, визначення його видів, функцій та принципів формування і реалізації; *діалектичний метод* – для аналізу основних методичних підходів до оцінювання фінансового потенціалу суб'єктів економіки; *методи узагальнення, групування, кореляційного аналізу, кластерний аналіз, методи редукації* – для визначення сукупності банків, дані звітності яких склали інформаційну базу дослідження; *метод таксономічного аналізу* – для побудови інтегрального показника умов формування фінансового потенціалу банку; *метод стохастичного фронтального аналізу* – для побудови моделей фінансового потенціалу за складовими; *аналізу, логічного узагальнення та шкалювання* – для визначення характеристик пріоритетності основних напрямів залучення та розміщення фінансових ресурсів банку та їх оцінювання; *оптимізаційного моделювання* – для побудови оптимізаційної задачі оцінювання фінансового потенціалу банку; *графічної та табличної інтерпретації* – для наочного відображення емпіричних даних і схематичного зображення основних теоретичних та практичних положень дисертаційної роботи.

Розрахунки та економіко-математичне моделювання проведено за допомогою економетричних пакетів MS Excel 2016, Statistica 10, Frontier 4.1.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України та інструкції Національного банку України, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених з теорії та методології оцінювання фінансового потенціалу, звіти рейтингових агентств, фінансова звітність банків, інформаційні ресурси мережі Інтернет, а також результати аналітичних розрахунків, здійснених безпосередньо автором.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних положень та розробленні методичного забезпечення оцінювання фінансового

потенціалу банку. Результати дослідження, що містять наукову новизну та виносяться на захист, полягають у такому:

удосконалено:

методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу банку, відмінністю якого є визначення обсягів залучення та розміщення фінансових ресурсів в абсолютному вимірі для досягнення конкретної мети банку: максимізації доходу, оптимізації ліквідності, мінімізації ризику або збалансованого досягнення усіх трьох цілей, із використанням оптимізаційної задачі, яка враховує стохастичні межі можливостей банку до залучення та розміщення фінансових ресурсів, розраховані у порівнянні з результатами діяльності банків з подібними характеристиками, пріоритетами реалізації фінансового потенціалу та обсягами попиту і пропозиції фінансових ресурсів на ринку банківських послуг;

методичний підхід до визначення пріоритетів реалізації фінансового потенціалу банку, відмінністю якого є врахування характеристик доходності (для напрямів розміщення коштів) або витратності (для напрямів залучення коштів), строковості та ризикованості з використанням розробленої п'ятибальної шкали оцінювання напрямів залучення та розміщення фінансових ресурсів, що дає змогу сформулювати пріоритети реалізації фінансового потенціалу як в аналітичному аспекті – за цілями максимізації доходу, оптимізації ліквідності або мінімізації ризиків, так і в синтетичному аспекті – для збалансованого досягнення усіх трьох цілей;

інструментарій оцінювання складових фінансового потенціалу банку на основі стохастичних функціональних моделей меж частки ринку банку за основними напрямами залучення та розміщення фінансових ресурсів, відмінність якого полягає у визначенні максимально можливих обсягів залучення та розміщення ресурсів з урахуванням сукупності керованих факторів формування фінансового потенціалу банку, рівня його капіталізації та обсягу пропозиції і попиту на ринку банківських ресурсів;

дістали подальшого розвитку:

теоретичні засади оцінювання фінансового потенціалу банку через: уточнення поняття «фінансовий потенціал банку», яке, на відміну від існуючих, враховує взаємозалежність процесів залучення, розміщення та відтворення фінансових ресурсів; доповнення класифікації видів за класифікаційною ознакою «функціональна спрямованість потенціалу»; формування структури фінансового потенціалу, відмінність якої полягає у врахуванні взаємозв'язку видів фінансового потенціалу у трьох вимірах; обґрунтування його функцій, що забезпечує комплексність процесу оцінювання;

систематизація складу керованих факторів формування фінансового потенціалу банку завдяки їх структуризації за відповідними показниками діяльності, що, на відміну від попередніх досліджень, доведено через виявлений тісний взаємозв'язок інтегральної оцінки факторів із показниками реалізації фінансового потенціалу за основними напрямами діяльності та дозволяє оцінити положення банку серед інших банків із подібними характеристиками діяльності та визначити потенційну частку ринку банківських послуг, яку він може зайняти;

спрямованість діяльності банків, яка, на відміну від наявних розробок, визначає особливості формування фінансового потенціалу та враховує структуру балансу банку і дає змогу виявити пріоритетні напрями фінансової діяльності: кредитування юридичних осіб, залучення коштів від фізичних осіб на вимогу, залучення коштів інших банків, інвестиції в цінні папери, кредитування фізичних осіб.

Практичне значення одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних засад оцінювання фінансового потенціалу банку, практичне використання яких дозволяє: визначати конкурентне положення банку на ринку та підвищувати ефективність управління діяльністю банку зважаючи на сукупність факторів, що впливають на його фінансовий потенціал; визначати максимально можливі за поточних умов обсяги залучення і розміщення фінансових ресурсів банку; підвищувати якість фінансового планування в банку з метою реалізації його фінансового потенціалу за характеристиками дохідності, ліквідності та ризику.

Запропоновану в дисертації систематизацію складу керованих факторів діяльності банку, що визначають його положення серед банків-конкурентів та інтегральний показник умов формування фінансового потенціалу, а також сукупність показників визначення та вимірювання окремих складових фінансового потенціалу, впроваджено у роботу ПАТ «СХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ БАНК «ГРАНТ» (довідка № 5016/01-1-01 від 26.10.2015).

Методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу банку на основі вирішення оптимізаційної задачі та методичний підхід до визначення пріоритетів реалізації фінансового потенціалу з урахування різних цілей діяльності банку прийнято для впровадження у практичну діяльність ПАТ «ЗЛАТОБАНК» (довідка № 354/09 від 19.09.2017).

Результати дослідження застосовуються в навчальному процесі кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при підготовці студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» при викладанні навчальної дисципліни «Аналіз банківської діяльності» (довідка № 17/86-41-203 від 22.09.2017).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Основні наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться в роботі, отримано особисто здобувачем та представлено в наукових публікаціях. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистого дослідження. Внесок автора в праці, виконані у співавторстві, полягає у такому: удосконалено поняття фінансового потенціалу банку, визначено його місце та зв'язок з іншими видами потенціалу; виявлено і проаналізовано основні підходи до оцінювання потенціалу економічних суб'єктів та визначено такий, що найбільше відповідає сутності поняття «фінансовий потенціал банку» [1]; сформовано уточнене визначення економічного потенціалу банку [3]; розроблено методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу залучення коштів фізичних осіб банками України [8]; розроблено методичний підхід до оцінювання пріоритетності депозитних джерел залучення банком фінансових ресурсів [9]; узагальнено класифікацію видів фінансового потенціалу банку [13].

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, науково-методичні рекомендації та практичні результати дисертаційного дослідження оприлюднено на: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми та механізми фінансового управління» (Харків, 2013); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети нової економіки знань в XXI сторіччі» (Дніпропетровськ, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Socio-economic aspects of economics and management» (Taunton, 2015); V Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Розвиток фінансів в

умовах хаотично структурованої економіки» (Дніпропетровськ, 2015); III Міжнародній науково-практичній конференції «Глобальні проблеми економіки та фінансів» (Київ–Прага–Відень, 2015); Міжнародній науково-практичній конференції «Economic Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of global world» (Lisbon, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни: світовий досвід та вітчизняні реалії» (Дніпро, 2016); Міжнародній науковій конференції «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця» (Харків, 2017).

Публікації. Основні результати і висновки дисертаційної роботи опубліковано в 17 працях, серед яких 1 розділ у монографії, 8 статей у наукових фахових виданнях України, серед яких 7 статей у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях, загальним обсягом 6,72 ум.-друк. арк., з яких особисто здобувачеві належить 5,12 ум.-друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 276 сторінок (11,5 ум.-друк. арк.). Робота містить 39 таблиць, 16 рисунків, список використаних джерел з 283 найменувань – на 31 сторінці, 22 додатка – на 73 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 172 сторінки (7,17 ум.-друк. арк.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, подано інформацію щодо їх публікування.

У першому розділі – **«Теоретичні засади оцінювання фінансового потенціалу банку»** – сформовано теоретичні засади оцінювання фінансового потенціалу банку.

Проведений у роботі етимологічний, морфологічний і контент-аналіз понять «потенціал» в економіці, «фінансовий потенціал» щодо економічних суб'єктів на макро-, мезо- та мікрорівні дозволив визначити характерні риси фінансового потенціалу банку (далі – ФПБ), а саме: заснований на сукупності фінансових ресурсів (наявних і тих, що можуть бути мобілізовані); включає наявні та приховані (використані та невикористані) можливості; характеризує фінансову діяльність; спрямований на досягнення певної мети; передбачає максимальну ефективність; має динамічний характер, вказує на розвиток, спрямований у майбутнє; залежить від системи управління й умов діяльності фінансової установи. На основі цього сформовано уточнене поняття «фінансовий потенціал банку», під яким розуміється система граничних можливостей банку щодо залучення, розміщення і відтворення фінансових ресурсів, реалізація яких відображається у показниках фінансової діяльності, що забезпечує досягнення мети банку за допомогою ефективного управління, враховуючи умови його функціонування та розвитку.

Сформоване визначення враховує усі характерні риси фінансового потенціалу, вказує на невіддільність можливостей до залучення та розміщення ресурсів від результату їх реалізації та на взаємозв'язок фінансової діяльності і фінансового потенціалу, реалізація якого є базовою умовою досягнення мети банку.

Зважаючи на розуміння ФПБ як системи, його охарактеризовано з точки зору

п'яти основних системних уявлень: макроскопічного, мікроскопічного, ієрархічного функціонального та процесуального. З точки зору макроскопічного уявлення ФПБ є складовою економічного потенціалу, перетинається з ресурсним, включає кредитний та інвестиційний потенціал і спирається на технологічний, організаційний, матеріально-технічний, кадровий та управлінський потенціал банку. Відповідно до ієрархічного уявлення ФПБ є підсистемою фінансового потенціалу банківської системи, яка, в свою чергу, є підсистемою фінансового потенціалу України.

Аналіз наукових джерел дозволив уточнити класифікацію й виділити такі види ФПБ: за додатково запропонованою класифікаційною ознакою функціональної спрямованості – потенціал залучення, потенціал розміщення, потенціал відтворення, що є результатом реалізації попередніх двох складових; за ступенем реалізації – реалізований, нереалізований; за періодом реалізації – поточний, тактичний, стратегічний; за джерелами формування – внутрішній (формується за рахунок резервів, раціоналізації структури активів), зовнішній (формується за рахунок додаткового залучення коштів інших суб'єктів); за ймовірністю реалізації – підтверджений, прогнозований (потребує додаткових управлінських зусиль).

Згідно зі сформованим визначенням ФПБ на основі узагальненої класифікації видів охарактеризовано його структуру, основними функціональними рівнями якої є: потенціал залучення фінансових ресурсів на ринку, потенціал розміщення залучених фінансових ресурсів, потенціал відтворення фінансових ресурсів – результат реалізації попередніх складових. Структуру ФПБ зображено на рис. 1.

Рис. 1. Структура фінансового потенціалу банку

З точки зору функціонального уявлення виділено п'ять основних функцій ФПБ: структуроутворювальну, ціле-формувальну, стимулюючу, контрольну, порівняльну. Фінансовий потенціал банку з точки зору процесуального уявлення розкривається через процеси його формування та реалізації, а також комплекс принципів, дотримання яких забезпечує функціонування системи фінансового потенціалу банку, а саме: системність, цілісність, динамічність, розвиток, інтегративність, безперервність, адаптивність, збалансованість, синергізм та емерджентність, цілеспрямованість, ефективність, керованість.

У другому розділі – «Аналіз факторів формування та підходів до оцінювання фінансового потенціалу банку» – обґрунтовано спрямованість діяльності банків відповідно до складових фінансового потенціалу; проаналізовано та систематизовано основні керовані фактори формування фінансового потенціалу банку; визначено методи оцінювання фінансового потенціалу банку, які розкривають його характерні риси.

Формування науково обґрунтованого та універсального інструментарію

оцінювання ФПБ вимагає урахування особливостей діяльності банків. Одним з істотних факторів є спрямованість діяльності банку, тобто напрями, що визначені ним як пріоритетні. Визначення спрямованості фінансової діяльності банків 1–3 групи за класифікацією НБУ (усього 51 банк) здійснено за допомогою кластерного аналізу методом Уорда на основі показників часток залучених та розміщених коштів за основними напрямками діяльності в структурі балансу. Високу якість класифікації характеризує перевищення сумарної міжкласової дисперсії над внутрішньокласовою на 35%. За результатами аналізу визначено основні напрями спрямованості діяльності банків: кредитування фізичних осіб (4 банки); залучення коштів інших банків (4 банки); інвестування в цінні папери (5 банків); залучення коштів від фізичних осіб на вимогу (6 банків); кредитування юридичних осіб (17 банків), 15 банків не виявили вираженої спрямованості діяльності. Для подальшого аналізу та поглибленого оцінювання ФПБ обрано банки найбільшої за чисельністю групи, основним напрямом діяльності яких є надання кредитів юридичним особам. За допомогою методу «центру ваги» виявлено репрезентантів кластеру: ПАТ «ПРИВАТБАНК», ПАТ «ДІАМАНТБАНК», ПАТ «МЕГАБАНК», ПАТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ», ПАТ «ТАСКОМБАНК».

З метою оцінювання складових ФПБ на основі аналізу й узагальнення наукових джерел систематизовано керовані фактори формування ФПБ, які дозволяють впливати на можливі обсяги залучення та розміщення фінансових ресурсів. Зазначені фактори описані відповідними показниками діяльності банку: *репутація банку на ринку банківських послуг* – показниками кількості років роботи на ринку та усередненої оцінки банку за методиками рейтингових агентств «Фінансовий портал «Мінфін», «Кредит-рейтинг», «Стандарт-рейтинг»; *дистрибуція* – показниками кількості відділень, населених пунктів, в яких представлений банк, власних банкоматів на території України; *цінова політика* – середніми відсотковими ставками за вкладними та кредитними рахунками; *чисельність і кваліфікація персоналу* – показниками кількості співробітників, відсотка співробітників, які проходять додаткове навчання; *рекламна кампанія* – показниками обсягів витрат на рекламу, кількості згадувань банку у ЗМІ; *надійність* – показниками поточної ліквідності, адекватності регулятивного капіталу, рівня резервування за кредитами. Встановлено, що інтегральна оцінка зазначених показників, отримана методом таксономії, більш ніж на 80% пов'язана з фінансовим потенціалом банку за основними напрямками залучення та розміщення ресурсів. Результати розрахунку інтегрального показника для групи банків, діяльність яких спрямована на кредитування юридичних осіб, станом на 01.01.2017 подано в табл. 1.

Таблиця 1

Інтегральний показник умов формування фінансового потенціалу банку та частка банків на ринку банківських послуг України за основними напрямками залучення та розміщення ресурсів (фрагмент)

Банк	ІП	ФОВ	ФОС	ЮОВ	ЮОС	КФО	КЮО
ПАТ «ПРИВАТБАНК»	0,53	26,41	37,62	5,02	12,06	22,64	7,29
ПАТ «ДІАМАНТБАНК»	0,26	0,23	0,57	0,36	1,07	0,03	1,03
ПАТ «МЕГАБАНК»	0,15	0,23	0,79	0,45	1,86	0,67	1,51
ПАТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ»	0,27	0,08	0,35	0,32	1,11	0,00	0,86

Продовження таблиці 1

Банк	ІІ	ФОВ	ФОС	ЮОВ	ЮОС	КФО	КЮО
ПАТ «ТАСКОМБАНК»	0,28	0,16	0,68	0,41	1,75	0,30	1,12
ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	0,33	2,11	4,07	2,09	6,02	6,02	4,25
ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	0,27	0,65	1,18	0,77	0,49	0,24	0,89
ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	0,30	1,83	1,27	3,59	6,71	2,23	2,83
ПАТ «МІЖНАРОДНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК»	0,23	0,64	0,25	0,44	2,85	0,02	0,44
ПАТ «АКЦІОНЕРНИЙ БАНК «ПІВДЕННИЙ»	0,29	1,87	1,38	1,40	1,24	0,30	2,78
ПАТ АКБ «АРКАДА»	0,30	0,02	0,22	0,07	0,05	0,41	0,12
ПАТ «БМ БАНК»	0,26	0,07	0,19	0,02	0,19	0,39	0,10
ПАТ «ДІВІ БАНК»	0,22	0,01	0,00	0,01	0,00	0,05	0,03

Умовні позначення: ІІ – інтегральний показник умов формування та реалізації ФПБ; ФОВ – частка коштів фізичних осіб на вимогу, залучених банком, від загального обсягу коштів фізичних осіб на вимогу у банківській системі; ФОС – частка строкових коштів фізичних осіб, залучених банком, від загального обсягу строкових коштів фізичних осіб у банківській системі; ЮОВ – частка коштів юридичних осіб на вимогу, залучених банком, від загального обсягу коштів юридичних осіб на вимогу у банківській системі; ЮОС – частка строкових коштів юридичних осіб, залучених банком, від загального обсягу строкових коштів юридичних осіб у банківській системі; КФО – кредити, надані фізичним особам; КЮО – кредити, надані юридичним особам.

Результати розрахунку інтегрального показника використано у процесі формування інструментарію оцінювання складових ФПБ.

Аналіз методів оцінювання потенціалу економічних суб'єктів дозволив виявити основні методичні підходи, серед яких: оцінювання максимального обсягу ресурсів, оцінювання максимально можливого результату, коефіцієнтний аналіз, змішаний метод, експертна оцінка, лінгвістична модель та методи граничного аналізу. На основі аналізу переваг і недоліків виявлено, що найбільш доцільним підходом до оцінювання ФПБ є використання граничних методів, серед яких слід виділити стохастичні фронтірні моделі SFA та оптимізаційні задачі. Перевагою граничних методів аналізу є те, що вони найбільш точно відображають сутність потенціалу та дозволяють визначити напрями реалізації ФПБ, що є основою складання тактичних і стратегічних планів фінансової діяльності банку.

У третьому розділі – «**Формування методичного забезпечення оцінювання фінансового потенціалу банку**» – сформовано інструментарій оцінювання складових фінансового потенціалу банку; обґрунтовано методичний підхід до визначення пріоритетів реалізації фінансового потенціалу банку із залучення та розміщення фінансових ресурсів; розроблено методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу банку.

З метою формування інструментарію оцінювання складових фінансового потенціалу банку за допомогою стохастичного фронтірного аналізу побудовано граничні моделі ФПБ за основними напрямками залучення та розміщення фінансових ресурсів. Для визначення специфікації моделі проведено тестування гіпотез щодо функціональної форми межі потенціалу та закону розподілу неефективної складової тестів «проста модель проти більш складної моделі» за наступними кроками:

- 1) порівняння адитивної та мультиплікативної функціональних форм;
- 2) порівняння простої та ускладненої форми функції межі;
- 3) визначення наявності зміни технології залучення (розміщення) ресурсів;
- 4) визначення наявності зміни впливу факторів неефективності в часі;

5) вибір закону розподілу неефективної складової.

Обчислення здійснено за допомогою програми Frontier 4.1, розробленої спеціально для розрахунку параметрів стохастичної межі за допомогою методу максимальної правдоподібності. Результати тестів довели, що основні напрями залучення та розміщення фінансових ресурсів найкраще описують моделі на основі функції Кобба – Дугласа. Для оцінювання фінансового потенціалу залучення коштів на вимогу від фізичних осіб за результатами тестування обрано функціональну форму межі з використанням даних, об'єднаних за роками без зміни технології та із зміною впливу факторів неефективності у часі з усіченим нормальним розподілом складової неефективності. Результати оцінювання параметрів моделі подано в табл. 2.

Таблиця 2

Результати оцінювання параметрів моделі межі потенціалу залучення коштів на вимогу від фізичних осіб банками із спрямованістю діяльності на кредитування юридичних осіб

Параметр	Оцінка параметра	Стандартна похибка оцінки	t-статистика ($t_{\text{крит}} 95\% = 1,9742$)
beta 0 – β_0	1,1336	0,0881	12,8631
beta 1 – β_1	0,2938	0,0161	18,2573
beta 2 – β_2	0,7038	0,1175	5,9874
sigma-squared – σ^2	0,4700	0,1439	3,2652
gamma – γ	0,8414	0,0549	15,3359
mu – μ	0,9913	0,2481	3,9949
eta – η	-0,0730	0,0037	19,596

Умовні позначення: β_0 – коефіцієнт при вільному члені рівняння; β_1 – коефіцієнт при значенні інтегрального показника умов формування та реалізації ФПБ; β_2 – коефіцієнт при значенні показника частки регулятивного капіталу банку до значення даного показника в банківській системі в цілому; σ^2 – дисперсія випадкової складової; γ – частка дисперсії неефективної складової в дисперсії випадкової складової; μ – математичне сподівання неефективної складової. η – параметр зміни впливу факторів неефективності залежно від часу.

Отримані в результаті розрахунків β коефіцієнти вказують на те, що на обсяги залучення коштів фізичних осіб на вимогу розмір регулятивного капіталу банку впливає набагато сильніше, ніж інтегральний показник умов формування та реалізації ФПБ. Значення показника γ вказує на те, що 84% дисперсії випадкової складової припадає на складову неефективності, що свідчить про реальну можливість підвищити обсяги залучених коштів шляхом якісного управління, а не збільшення обсягів регулятивного капіталу і поліпшення умов формування та реалізації ФПБ. Від'ємне значення показника η свідчить про збільшення з часом впливу факторів неефективності, які найчастіше пов'язують з якістю управління, тобто якість управління ресурсами для залучення коштів фізичних осіб на поточні рахунки погіршилась на кінець досліджуваного періоду. Отримана в результаті оцінки параметрів модель, що характеризує фактичну частку коштів на вимогу залучених окремим банком від фізичних осіб у банківській системі в цілому, матиме вигляд (1):

$$P_i(\text{ФОВ}) = \exp \{ 1,1336 + 0,2938 \ln X_{1i} + 0,7038 \ln X_{2i} + V_i - U_i \}, \quad (1)$$

де $P_i(\text{ФОВ})$ – значення реально досягнутої частки обсягу залучення коштів від фізичних осіб на рахунки на вимогу i -м банком; X_{1i} – інтегральний показник умов формування та реалізації ФПБ i -го банку; X_{2i} – частка регулятивного капіталу i -го банку в загальному його обсязі в банківській системі;

$V_i \in N(0;0,0745)$ – випадкова величина, що характеризує систематичний вплив факторів невизначеності;
 $U_i \in N(0,9913;0,3955)$ – випадкова величина, що характеризує вплив факторів неефективності на результат реалізації ФПБ.

Потенціальну частку обсягу залучення коштів від фізичних осіб на поточні рахунки банку з спрямованістю діяльності на кредитування юридичних осіб відображає модель (2), отримана виключенням з моделі факторів, що знижують обсяги залучення коштів на вимогу від фізичних осіб (U_i):

$$P_i^{\text{pot}}(\text{ФОВ}) = \exp\{1,1336 + 0,2938 \ln X_{1i} + 0,7038 \ln X_{2i} + V_i\} \quad (2)$$

де $P_i^{\text{pot}}(\text{ФОВ})$ – значення потенційної частки обсягів залучення коштів від фізичних осіб на рахунки на вимогу i -м банком.

Аналогічно проведено тестування гіпотез щодо функціональної форми межі потенціалу та закону розподілу неефективної складової для коштів фізичних осіб, залучених на строкові рахунки банків, – обрано модель з використанням панельних даних із напівнормальним розподілом неефективної складової (3); для потенціалу залучення коштів юридичних осіб на поточні рахунки – форма фронтиру, побудована на панельних даних із напівнормальним законом розподілу неефективної складової (4); для потенціалу залучення коштів від юридичних осіб на строкові рахунки – модель із використанням даних за об'єднаними крос-секціями за роками зі зміною технології у часі, без змін неефективної складової у часі і з напівнормальним законом її розподілу (5); для потенціалу розміщення коштів у кредити юридичним особам обрано модель, побудовану на панельних даних, з напівнормальним законом розподілу неефективної складової (6); для потенціалу розміщення коштів у кредити фізичним особам – модель на основі панельних даних з усіченим нормальним законом розподілу неефективної складової (7):

$$P_i^{\text{pot}}(\text{ФОС}) = \exp\{-0,8879 + 0,4687 \ln X_{1i} + 0,8486 \ln X_{2i} + V_i\} \quad (3)$$

де $V_i \in N(0;0,1087)$;

$$P_i^{\text{pot}}(\text{ЮОВ}) = \exp\{2,6385 - 0,4551 \ln X_{1i} + 1,0448 \ln X_{2i} + V_i\} \quad (4)$$

де $V_i \in N(0;0,3028)$;

$$P_i^{\text{pot}}(\text{ЮОС}) = \exp\{3,08 - 0,19 \ln X_{1i} + 0,80 \ln X_{2i} + 0,13 X_3 + V_i\} \quad (5)$$

де X_3 – даммі-змінна часу; $V_i \in N(0;0,1147)$;

$$P_i^{\text{pot}}(\text{КФО}) = \exp\{-3,3442 + 0,4161 \ln X_{1i} + 1,2556 \ln X_{2i} + V_i\} \quad (6)$$

де $V_i \in N(0;0,0053)$;

$$P_i^{\text{pot}}(\text{КЮО}) = \exp\{0,7685 - 0,0417 \ln X_{1i} + 1,0187 \ln X_{2i} + V_i\} \quad (7)$$

де $V_i \in N(0;0,1435)$.

Отримані моделі стохастичних меж потенціальної частки на ринку банківських послуг для банків із спрямованістю на кредитування юридичних осіб є інструментарієм, який дозволяє визначити фінансовий потенціал залучення та фінансовий потенціал розміщення ресурсів за основними напрямками діяльності, спираючись на сукупність керованих факторів формування ФПБ, рівень капіталізації банку, загальні обсяги пропозиції та попиту ресурсів на ринку банківських послуг в Україні.

На основі β -коефіцієнтів, отриманих в (2) – (7) здійснено розрахунки впливу збільшення регулятивного капіталу (табл. 3), які дозволяють стверджувати, що впродовж

досліджуваного періоду потенціал залучення та потенціал розміщення ресурсів банками значно збільшився. Відсоток збільшення потенційних обсягів залучення та розміщення ресурсів отримано шляхом множення коефіцієнта еластичності (β) на відношення обсягів за конкретним напрямом до регулятивного капіталу (далі – РК) на визначену дату.

Таблиця 3

Вплив збільшення регулятивного капіталу банку на його фінансовий потенціал

Показник	Значення показника станом на				
	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.01. 2017	01.01. 2018
ФОВ у відсотках до РК	40,26	51,47	82,85	105,15	132,24
Збільшення ФОВ при зростанні РК на 100% ($\beta = 0,7038$), %	28,34	36,23	58,31	74,00	93,07
ФОС у відсотках до РК	175,32	172,26	225,15	292,31	280,97
Збільшення ФОС при зростанні РК на 100% ($\beta = 0,8486$), %	148,78	146,18	191,06	248,06	238,43
ЮОВ у відсотках до РК	67,00	92,05	183,44	275,35	261,93
Збільшення ЮОВ при зростанні РК на 100% ($\beta = 1,0448$), %	70,01	96,17	191,66	287,69	273,67
ЮОС у відсотках до РК	60,34	64,33	94,23	111,51	106,61
Збільшення ЮОС при зростанні РК на 100% ($\beta = 0,7977$), %	48,13	51,31	75,16	88,95	85,04
КФО у відсотках до РК	70,78	77,16	75,15	79,45	79,47
Збільшення КФО при зростанні РК на 100% ($\beta = 1,2556$), %	88,87	96,88	94,35	99,76	99,78
КЮО у відсотках до РК	319,13	385,19	474,84	437,19	395,61
Збільшення КЮО при зростанні РК на 100% ($\beta = 1,0187$), %	325,10	392,40	483,72	445,36	403,01

Як показали розрахунки (див. табл. 3), найбільше зростання ресурсної бази при збільшенні регулятивного капіталу може бути забезпечене за рахунок залучення коштів строкових коштів фізичних осіб та коштів юридичних осіб на вимогу: зростання потенційного обсягу залучення в середньому на 23,8 млн грн та 27,4 млн грн відповідно при збільшенні регулятивного капіталу на 10 млн грн за даними станом на 01.01.2018. Найбільший потенціал розміщення коштів – у напрямку кредитування юридичних осіб: при збільшенні регулятивного капіталу банку на 10 млн грн потенційні обсяги розміщення за даним напрямом зростають в середньому на 40,3 млн грн. У цілому збільшення регулятивного капіталу банку забезпечує зростання потенційних обсягів залучення за всіма основними напрямками у сумі, що майже в 7 разів перевищує суму збільшення регулятивного капіталу, та на суму у 5,5 рази вище від зростання потенційних обсягів розміщення фінансових ресурсів.

Зважаючи на обмеженість можливостей банку щодо повної реалізації фінансового потенціалу удосконалено методичний підхід до визначення пріоритетів реалізації ФПБ за основними напрямками залучення та розміщення фінансових ресурсів, на основі п'ятибальної шкали за характеристиками дохідності (витратності), строковості та ризикованості, які є визначальними при прийнятті управлінських рішень щодо фінансової діяльності банку. Розподіл інтервалів значень показників витратності, строку погашення і ризикованості за напрямками залучення та розміщення фінансових ресурсів за п'ятибальною шкалою подано в табл. 4 і 5. Оцінювання напрямів залучення та розміщення коштів за визначеними показниками за допомогою цієї шкали дозволяє не тільки визначити пріоритет кожного з напрямів залучення або розміщення фінансових ресурсів, а й проаналізувати, наскільки один напрям за своїм пріоритетом переважає над іншим. Визначення пріоритетів здійснено як за сумарною оцінкою – у синтетичному аспекті, так і окремо за оцінками відповідних характеристик – в аналітичному аспекті, якщо банк вважає одну з них більш важливою.

Таблиця 4

Шкала оцінювання значень показників витратності, строку погашення та ризикованості за напрямками залучення фінансових ресурсів

Бали	Витратність, %	Строк погашення	Ризикованість, %
1	Більш ніж 19	До 3 міс.	0,25–1
2	12–19	3–6 міс.	0,17–0,25
3	9–12	6–12 міс.	0,1–0,17
4	5–9	1–3 роки	0,03–0,1
5	Менш ніж 5	Понад 3 роки	0–0,03

Таблиця 5

Шкала оцінювання значень показників дохідності, строку погашення та ризикованості за напрямками розміщення фінансових ресурсів

Бали	Дохідність, %	Зміна середнього очікуваного строку погашення	Ризикованість, %
1	Менш ніж 10	Збільшується більш ніж на 3 міс.	40–100
2	10–15	Збільшується від 1 до 3 міс.	20–40
3	15–24	Збільшується від 0,25 до 1 міс.	10–20
4	24–100	Збільшується менше ніж на 0,25 міс.	2–10
5	Більш ніж 100	Зменшується	Менш ніж 2

Етапи розробленого методичного підходу до визначення пріоритетів реалізації фінансового потенціалу банку представлені на рис. 2.

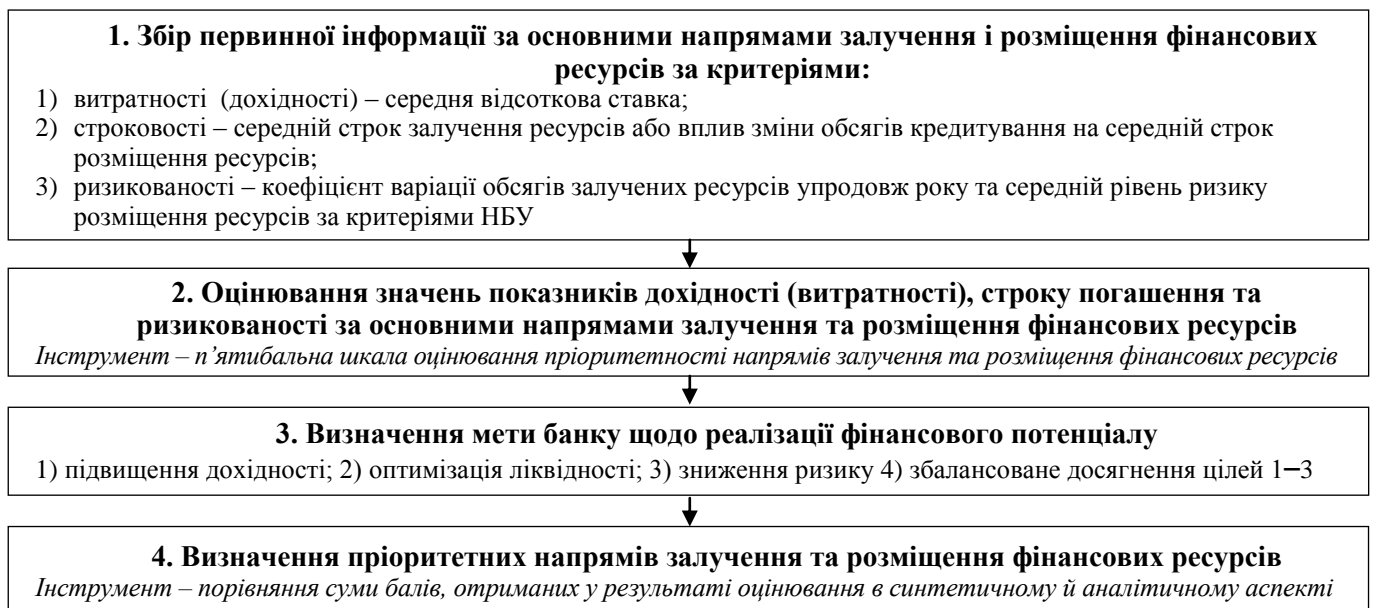

Рис. 2. Етапи й інструменти методичного підходу до визначення пріоритетів реалізації фінансового потенціалу банку

Отриманий у результаті реалізації методичного підходу (див. рис. 2) розподіл пріоритетів за оцінками характеристик витратності (дохідності), строковості й ризикованості напрямів залучення та розміщення фінансових ресурсів, а також за сумарною кінцевою оцінкою подано у табл. 6. Оцінювання на основі п'ятибальної шкали напрямів залучення та розміщення банками фінансових ресурсів за характеристиками витратності (дохідності), строковості та ризикованості дозволило визначити пріоритетні для кожного з банків напрями залучення та розміщення фінансових ресурсів, виявити недоліки в управлінні їх характеристиками.

Розподіл пріоритетів реалізації фінансового потенціалу за напрямами залучення та розміщення ресурсів ПАТ «ДІАМАНТБАНК», ПАТ «МЕГАБАНК», ПАТ «ПРИВАТБАНК», ПАТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ» та ПАТ «ТАСКОМБАНК» за сумою балів за період з 01.01.2013 по 01.01.2017

Показник	Банк	Джерела залучення фінансових ресурсів								Напрями розміщення фінансових ресурсів			
		ФОВ		ФОС		ЮОВ		ЮОС		КФО		КЮО	
		Σ	П	Σ	П	Σ	П	Σ	П	Σ	П	Σ	П
Аналітичний аспект (max 25 балів): пріоритети напрямів залучення та розміщення фінансових ресурсів за кожним критерієм окремо													
Пріоритет за критерієм витратності	ПАТ «ДІАМАНТБАНК»	25	I	10	III	25	I	14	II	25	I	9	II
	ПАТ «МЕГАБАНК»	25	I	10	III	25	I	15	II	7	II	10	I
	ПАТ «ПРИВАТБАНК»	25	I	12	IV	21	II	14	III	19	I	10	II
	ПАТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ»	19	II	14	IV	25	I	16	III	7	II	10	I
	ПАТ «ТАСКОМБАНК»	20	II	14	III	22	I	12	IV	14	I	14	I
Пріоритет за критерієм строковості	ПАТ «ДІАМАНТБАНК»	5	III	16	I	5	III	11	II	11	II	23	I
	ПАТ «МЕГАБАНК»	5	III	10	II	5	III	15	I	15	II	25	I
	ПАТ «ПРИВАТБАНК»	5	IV	10	II	5	III	11	I	20	II	25	I
	ПАТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ»	5	III	12	I	5	III	11	II	7	II	25	I
	ПАТ «ТАСКОМБАНК»	5	III	11	II	5	III	22	I	16	II	20	I
Пріоритет за критерієм ризикованості	ПАТ «ДІАМАНТБАНК»	15	II	20	I	15	II	13	III	9	II	18	I
	ПАТ «МЕГАБАНК»	18	II	19	I	12	IV	16	III	11	II	20	I
	ПАТ «ПРИВАТБАНК»	19	II	21	I	13	IV	17	III	8	II	12	I
	ПАТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ»	9	III	18	I	9	III	13	II	24	I	21	II
	ПАТ «ТАСКОМБАНК»	14	III	18	I	16	II	14	III	15	II	20	I
Синтетичний аспект (max 75 балів): пріоритети напрямів залучення та розміщення фінансових ресурсів за сукупністю критеріїв													
Пріоритет за всіма критеріями разом	ПАТ «ДІАМАНТБАНК»	45	II	46	I	45	II	38	III	45	II	50	I
	ПАТ «МЕГАБАНК»	48	I	39	IV	42	III	46	II	33	II	55	I
	ПАТ «ПРИВАТБАНК»	49	I	43	II	40	IV	42	III	47	I	47	I
	ПАТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ»	33	IV	44	I	39	III	40	II	38	I	56	II
	ПАТ «ТАСКОМБАНК»	39	III	43	II	43	II	48	I	45	II	54	I

Умовні позначення: Σ – сума балів за період з 01.01.2013 по 01.01.2017; П – пріоритет за сумою балів.

Оцінювання показало достатньо високі і схожі результати за напрямами розміщення фінансових ресурсів банками і достатньо різні оцінки напрямів залучення коштів, що говорить про необхідність удосконалення процедур управління процесом залучення фінансових ресурсів, особливо зважаючи на зниження довіри до банківської системи.

З метою оцінювання фінансового потенціалу банку обґрунтовано й розроблено методичний підхід, який спирається на систему стохастичних меж складових фінансового потенціалу банку, визначені пріоритети основних напрямів залучення і розміщення фінансових ресурсів, систему загальних правил і законодавчих обмежень щодо фінансової діяльності банку, і дозволяє визначити обсяги потенціалу відтворення, зважаючи на мету діяльності банку (рис. 3). У результаті реалізації методичного підходу до оцінювання фінансового потенціалу п'яти банків-репрезентантів отримано оптимальні значення основних структурних складових діяльності, а також значення

показників чистого процентного доходу, що відображає потенціал відтворення, середньої оцінки за строками та середньої оцінки за ризиком.

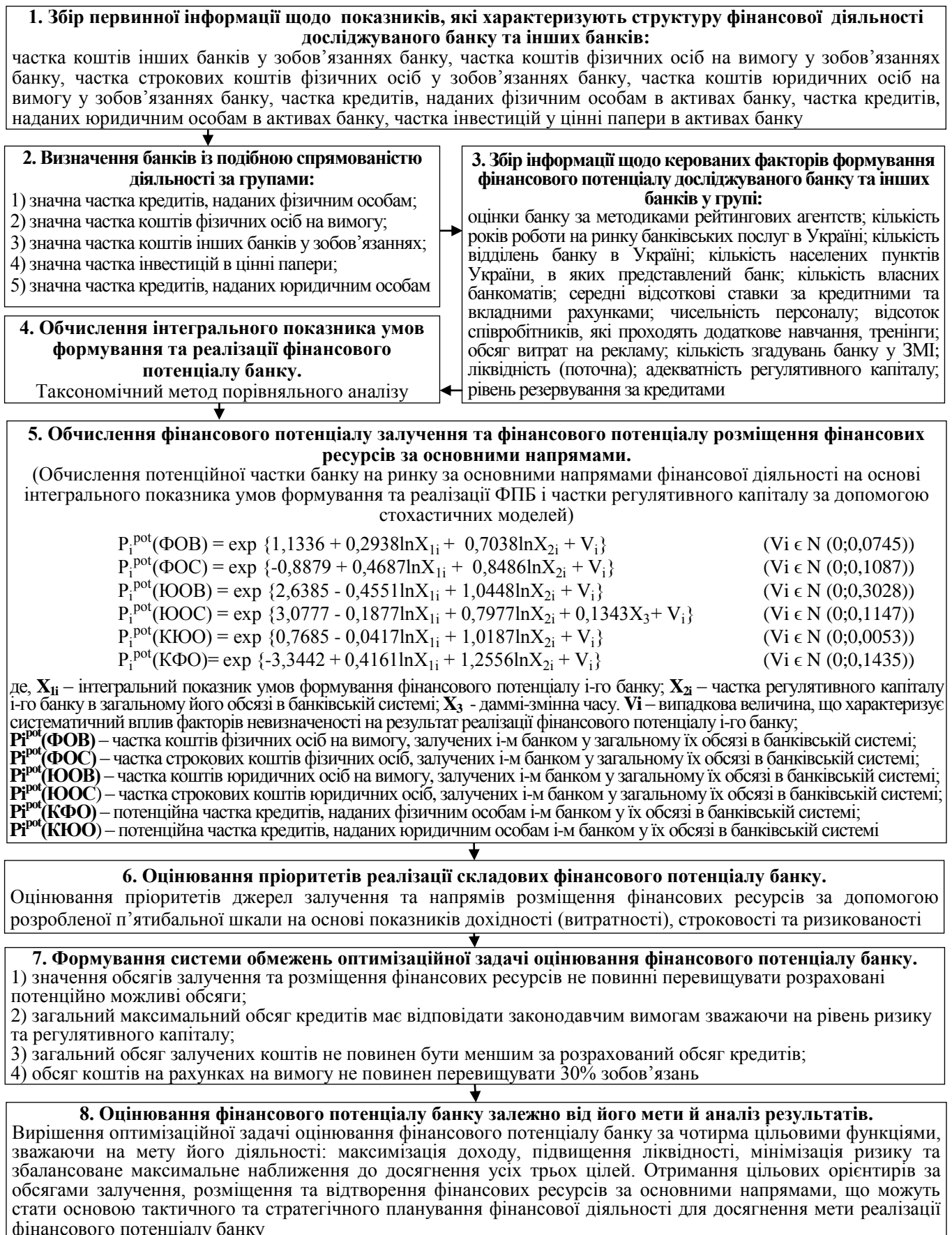

Рис. 3. Методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу банку

Потенціальні значення обсягів залучення та розміщення фінансових ресурсів, а також їх оптимальні обсяги, зважаючи на виконання пріоритетів у синтетичному аспекті за даними ПАТ «ТАСКОМБАНК» як найбільш характерного репрезентанта групи банків із спрямованістю діяльності на кредитування юридичних осіб, подано у табл. 7.

Таблиця 7

Результати реалізації методичного підходу до оцінювання фінансового потенціалу ПАТ «ТАСКОМБАНК» за період з 01.01.2013 по 01.01.2017 (фрагмент)

Показник	Напрямок залучення (розміщення) ресурсів	Значення показника на дату				
		01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Потенційно можливі значення	ФОВ, тис. грн	428607	579612	778125	1902867	3653868
	ФОС, тис. грн	958540	1471218	1600928	3885349	8701869
	ЮОВ, тис. грн	538518	808307	985957	2475947	5467995
	ЮОС, тис. грн	614578	938614	985417	1790827	2948135
	КФО, тис. грн	190432	286458	350671	833190	1903549
	КЮО, тис. грн	1647329	2492801	2958804	5667638	8483841
Відсоток реалізації потенціалу	ФОВ, %	23,26	5,93	11,15	4,59	4,96
	ФОС, %	91,01	78,59	80,41	27,04	25,08
	ЮОВ, %	77,93	43,23	45,02	21,11	22,50
	ЮОС, %	68,43	43,97	49,54	49,23	72,60
	КФО, %	79,67	41,84	17,32	12,04	13,57
	КЮО, %	81,71	79,03	69,29	46,60	63,02

Результати оцінювання (див. табл. 7) підтверджують значний потенціал залучення коштів від фізичних осіб на вимогу, адже відсоток його реалізації є низьким. Відсоток реалізації потенціалу залучення строкових коштів фізичних осіб та коштів від юридичних осіб на вимогу знизився. За напрямками розміщення фінансових ресурсів перший пріоритет мають кредити, надані юридичним особам. З 01.01.2016 по 01.01.2017 потенціал розміщення коштів ПАТ «ТАСКОМБАНК» зріс у 1,5 рази, що відкриває широкі перспективи розвитку діяльності банку у цьому напрямі.

Використання обґрунтованих теоретичних положень і розроблених методичних підходів до оцінювання фінансового потенціалу дозволить банкам оцінити їх фінансовий потенціал на ринку банківських послуг України, визначити рівень та пріоритети реалізації фінансового потенціалу за основними напрямками залучення та розміщення фінансових ресурсів з урахуванням впливу основних керованих факторів, що може стати основою обґрунтованого фінансового планування та дозволить підвищити ефективність фінансової діяльності банків.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано вирішення важливого науково-практичного завдання з розвитку теоретичних положень і методичних підходів та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо оцінювання ФПБ. Основні висновки та результати, отримані в процесі дослідження, полягають у такому.

1. Сформовано теоретичні засади оцінювання фінансового потенціалу банку, які включають визначення характерних рис і формування уточненого поняття «фінансовий потенціал банку», виділення видів фінансового потенціалу банку, визначення його структури, функцій і принципів формування та реалізації.

Удосконалене визначення поняття «фінансовий потенціал банку», яке сформовано із використанням методів морфологічного та контент-аналізу, враховує усі характерні риси ФПБ, відображає його структуру, вказує на невіддільність можливостей до залучення та розміщення ресурсів від результату їх реалізації – відтворення ресурсів. Структура ФПБ, яка відображає видову класифікацію і дозволяє розкрити ФПБ з точки зору процесів його формування та реалізації; взаємовідносини фінансового потенціалу з іншими видами потенціалу в структурі економічного потенціалу банку; основні функції та принципи формування і реалізації ФПБ охарактеризовані за результатами аналізу ФПБ як системи з точки зору п'яти основних системних уявлень: мікроскопічного, макроскопічного, ієрархічного, функціонального та процесуального. Результати аналізу дозволили сформуванню достатнього теоретичного підґрунтя та комплексне уявлення щодо процесу оцінювання ФПБ і виділити його основні етапи.

2. Спрямованість фінансової діяльності банків України визначено за складовими ФПБ, що дозволило врахувати особливості фінансової діяльності банків та виявити пріоритетні напрями: надання кредитів фізичним особам, залучення коштів від фізичних осіб на вимогу, залучення коштів від інших банків, інвестиції в цінні папери, надання кредитів юридичним особам – що дає можливість виявити банки-конкуренти з подібними характеристиками фінансової діяльності для оцінювання ФПБ.

3. Систематизовано основні керовані фактори, що впливають на формування ФПБ; побудовано інтегральний показник умов формування ФПБ, який дає змогу оцінити положення банку серед інших банків з подібною спрямованістю діяльності, а також визначити інструменти впливу на обсяги залучення та розміщення фінансових ресурсів як цінними, так і нецінними методами. Фінансовий потенціал залучення та фінансовий потенціал розміщення ресурсів визначаються часткою банку на ринку банківських послуг, тобто граничним обсягом ресурсів, які може залучити або розмістити банк за основними напрямками діяльності. Розрахунки показали, що інтегральний показник умов формування ФПБ для 17 обраних банків України 1-ї, 2-ї та 3-ї групи за обсягом активів більш ніж на 80% пов'язаний з їх часткою на ринку банківських послуг України за основними напрямками залучення та розміщення фінансових ресурсів, що доводить доцільність використання даного показника в процесі оцінювання ФПБ.

4. Стохастичний фронтірний аналіз та оптимізаційна задача є найбільш доцільними методами для застосування в процесі оцінювання ФПБ за результатами узагальнення методичних підходів до оцінювання потенціалу економічних суб'єктів, аналізу їх переваг і недоліків. Перевагою зазначених методів є можливість отримання результатів оцінювання ФПБ в абсолютному вимірі, що, на відміну від інших підходів, які дають абстрактний результат у вигляді коефіцієнта або лінгвістичної змінної, дає чітке розуміння орієнтирів планування фінансової діяльності банку.

5. Інструментарій оцінювання складових ФПБ, який складається з моделей, побудованих на основі стохастичного фронтірного аналізу, дозволив визначити межі часток банку на ринку банківських послуг за основними напрямками фінансової діяльності, спираючись на систематизацію керованих факторів формування ФПБ, рівень його капіталізації, загальні обсяги пропозиції та попиту ресурсів на ринку банківських послуг в Україні, дозволив оцінити граничні обсяги залучення коштів фізичних і юридичних осіб, строкових та на вимогу, а також обсяги розміщення ресурсів у кредити фізичним і юридичним особам. Отримані оцінки для 5 банків-репрезентантів за період з 01.01.2013 по 01.01.2017 показали низький рівень

реалізації фінансового потенціалу залучення – за напрямками залучення коштів від фізичних осіб, а також наближення до межі реалізації потенціалу розміщення коштів у кредити юридичним особам, що свідчить про утрудненість процесу подальшого нарощування обсягів кредитування за цим напрямком при збереженні поточних умов діяльності банків і необхідності відповідних змін у підходах до управління.

6. Обґрунтовано методичний підхід до визначення пріоритетів реалізації ФПБ щодо залучення та розміщення фінансових ресурсів за критеріями дохідності (витратності), строковості та ризикованості на основі п'ятибальної шкали, який враховує неможливість повної одночасної реалізації фінансового потенціалу за всіма напрямками і дозволяє оцінити пріоритет напрямків залучення та розміщення фінансових ресурсів в аналітичному та синтетичному аспекті та сконцентрувати управлінські зусилля на конкретних найбільш доцільних з них, що має важливе практичне значення для підвищення обґрунтованості та ефективності рішень і, як наслідок, формування та подальшої реалізації ФПБ.

7. Методичний підхід до оцінювання ФПБ на основі стохастичних фронтірних моделей та оптимізаційної задачі розкриває характерні риси фінансового потенціалу банку, враховує ключові вимоги до здійснення банком своєї фінансової діяльності і дозволяє отримати оцінки граничних меж потенціальних обсягів залучення, розміщення та відтворення фінансових ресурсів за основними напрямками в абсолютному вимірі, що дає змогу використовувати отримані значення як орієнтири при здійсненні фінансового планування з метою максимізації процентного доходу, оптимізації ліквідності, мінімізації ризику або збалансованого досягнення усіх трьох цілей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ у монографії

1. Лебідь О. В. Потенціал банків України: проблеми визначення та оцінювання / О. В. Лебідь, О. В. Зуєва // Потенціал економічного розвитку країни: теорія і практика : колективна монографія у 2 т. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2014. – Т. 1. – С. 233–248.

Статті у наукових фахових виданнях

2. Новікова (Зуєва) О. В. Структура економічного потенціалу банку / О. В. Новікова (Зуєва) // Управління розвитком : зб. наук. робіт. – Х. : ХНЕУ, 2013. – № 3 (143). – С. 111–114.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз

3. Лебідь О. В. Визначення сутності потенціалу банку / О. В. Лебідь, О. В. Новікова (Зуєва) // Економічний простір: збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2013. – № 69. – С. 180–187. (Index Copernicus)

4. Зуєва О. В. Функції та принципи функціонування фінансового потенціалу банку / О. В. Зуєва // Економічний простір : збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2014. – № 88. – С. 123–132. (Index Copernicus)

5. Зуєва О. В. Структура фінансового потенціалу банку / О. В. Зуєва // Вісник Одеського національного університету : науковий журнал. – 2014. – Випуск 3/4. – Том 19. – С. 28–33. – (Серія: Економіка). (Index Copernicus)

6. Зуєва О. В. Оцінювання внутрішніх факторів впливу на окремі складові фінансового потенціалу банку [Електронне видання] / О. В. Зуєва // Глобальні та

національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 7. – С. 680–685. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/145.pdf>. (Index Copernicus)

7. Зуєва О. В. Формування шкали оцінювання пріоритетності складових фінансового потенціалу банку / О. В. Зуєва // Науковий вісник Ужгородського університету : збірник наукових праць. – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2017. – № 1 (49). – Том 1. – С. 258–263. – (Серія «Економіка»). (Index Copernicus)

8. Колодізев О. М. Оцінювання фінансового потенціалу залучення коштів фізичних осіб банками України / О. М. Колодізев, О. В. Лебідь, О. В. Зуєва / Актуальні проблеми економіки. – 2017. – № 2 (188). – С. 260–268. (EBSCOhost, EconLit, ABI/Inform (by ProQuest), Erih Plus)

9. Hubarieva I. Determining the priority sources for attracting deposits in the formation of the financial potential of banks / I. Hubarieva, O. Lebid, O. Zuiyeva // Banks and Bank Systems. – 2017. – Volume 12. – Issue 3 (cont). – P. 215–227. (SCOPUS)

Публікації за матеріалами конференцій

10. Зуєва О. В. Проблеми оцінки фінансового потенціалу банку / О. В. Зуєва // Сучасні проблеми та механізми фінансового управління : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 12–13 грудня 2013 р.). – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2013. – С. 332–335.

11. Зуєва О. В. Definition of «Bank's financial potential» / О. В. Зуєва // Пріоритети нової економіки знань в ХХІ сторіччі : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 26–27 грудня 2013 р.). – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2013. – С. 57–59.

12. Зуєва О. В. Оцінювання фінансового потенціалу як основа фінансового планування банку / О. В. Зуєва // Розвиток фінансів в умовах хаотично структурованої економіки : V Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів (м. Дніпропетровськ, 18 березня 2015 р.). – Дніпропетровськ : Університет Альфреда Нобеля, 2015. – С. 87–88.

13. Lebid O. V. Types of bank's financial potential / O. V. Lebid, O. V. Zueva // Socio-economic aspects of economics and management : collection of scientific articles of International scientific and practical conference (Taunton, 24th January 2015). – Taunton : Aspekt Publishing, 2015. – P. 67–70.

14. Зуєва О. В. Елементи складових фінансового потенціалу, що визначають специфіку діяльності банку / О. В. Зуєва // Глобальні проблеми економіки та фінансів : III Міжнародна науково-практична конференція (Київ–Прага–Відень, 30 вересня 2015 р.). – Київ : Фінансово-економічна наукова рада, 2015. – С. 29–32.

15. Зуєва О. В. Групування банків України за складовими фінансового потенціалу / О. В. Зуєва // Economic innovative potential of socio-economic systems: the challenges of global world: International scientific-practical conference proceedings (Lisbon, 30th June 2016). – Lisbon : Baltija Publishing, 2016. – Part II. – P. 120–122.

16. Зуєва О. В. Етапи процесу оцінювання фінансового потенціалу банку / О. В. Зуєва // Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни: світовий досвід та вітчизняні реалії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 14–15 жовтня 2016 р.). – Дніпро : ПДАБА, 2016. – С. 137–139.

17. Зуєва О. В. Розвиток фінансового потенціалу банків України щодо залучення ресурсів / О. В. Зуєва // Економічний розвиток і спадщина Семена

Кузнеця : тези доповідей Міжнародної наукової конференції (м. Харків, 1–2 червня 2017 р.). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – С. 73–75.

АНОТАЦІЯ

Зуєва О. В. Оцінювання фінансового потенціалу банку. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, 2018.

Дисертацію присвячено удосконаленню та подальшому розвитку теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінювання фінансового потенціалу банку. В роботі поглиблено теоретичні засади оцінювання фінансового потенціалу банку: удосконалено визначення поняття «фінансовий потенціал банку»; подано класифікацію видів і визначено структуру фінансового потенціалу банку, визначено функції, принципи функціонування й основні етапи його оцінювання. Обґрунтовано спрямованість діяльності банків України за складовими фінансового потенціалу. Систематизовано керовані фактори впливу на складові фінансового потенціалу банку та на їх основі розраховано інтегральний показник умов формування фінансового потенціалу банку. Виділено методичні підходи та визначено методи, найбільш доцільні для оцінювання фінансового потенціалу банку.

Сформовано інструментарій оцінювання фінансового потенціалу банку на основі стохастичних моделей меж складових його фінансового потенціалу за основними напрямками залучення та розміщення фінансових ресурсів. Розроблено методичний підхід до визначення пріоритетів реалізації фінансового потенціалу банку за основними напрямками залучення та розміщення фінансових ресурсів у синтетичному та аналітичному аспекті за характеристиками дохідності (витратності), строковості та ризикованості. Удосконалено методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу банку на основі стохастичних фронтірних моделей, пріоритетів та оптимізаційної задачі.

Ключові слова: фінансовий потенціал банку, потенціал залучення фінансових ресурсів, потенціал розміщення фінансових ресурсів, фінансовий результат банку, оптимізація фінансової діяльності, оцінювання потенціалу банку.

SUMMARY

Zuieva O. V. The Estimation of bank's financial potential. – The manuscript.

The thesis for a Candidate Degree in Economic Sciences in specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2018.

The thesis is devoted to the improvement and further development of theoretical grounds, methodological approaches and practical recommendations to the estimation of bank's financial potential.

The theoretical bases of an estimation of financial potential of bank are deepened in this work. The definition of the concept of «bank's financial potential» are improved. The classification of species and interrelation of bank's financial potential with other types of potential is provided. Functions, principles of functioning and the general scheme of formation and realization of bank's financial potential are defined. Methodical approaches are distinguished and the most appropriate methods for assessing the bank's financial potential are identified.

The orientation of banks financial activity was determined on the basis of indicators

of financial potential components and its main directions were defined by the specific weight in the balance sheet and 5 definitive courses of banks activity direction are allocated: lending to individuals; attraction of funds from other banks; investing in securities; attraction of funds from individuals on call accounts; lending to legal entities. It was determined that the main focus of banks in Ukraine is lending to legal entities.

A set of internal factors of influence on the components of the banks financial potential was formed and a taxonomic indicator of the bank's attractiveness for the client is calculated on this basis. The close correlation between the calculated integral indicator and the bank's share in the main directions of financial potential realization was revealed.

The toolkit for evaluating the bank's financial potential have been formed based on stochastic models of the boundaries of the components of the financial potential of the bank in the main areas of attracting and allocating financial resources. Results of evaluation the maximum amount of attraction and allocation of financial resources in the main areas of the bank's activities can identify the level of realization of potential, directions and means of management efforts concentration to achieve the goal of the bank

A methodical approach to assessing the priority of the components of the bank's financial potential was developed in terms of the main directions of attraction and placement of financial resources according to characteristics of income (cost), term and risk, which allows to form the priorities of realization of the potential in an analytical way: in order to maximize income, optimize liquidity or minimize risks, and in a synthetic way – for the balanced achievement of all three goals. The methodical approach allows to concentrate administrative efforts on the most appropriate to the bank directions for attracting and allocating financial resources and identify "bottlenecks" on the basis of comparison of the calculated priorities with the real structure of banks deposit and loan portfolios, to identify trends in their structures, allowing them to make scientifically grounded managerial decisions directed to the bank's development, as well as to create a bank's resource base and the loan portfolio in a balanced and efficient manner.

A methodical approach to assessing the bank's financial potential based on stochastic frontier models, priorities and optimization task was developed. The approach is based on stochastic limits of the bank's possibilities to attract and allocate financial resources, which are calculated in comparison with the results of amounts of other banks with similar characteristics of activity, and the priorities of the main activity areas, and also takes into account the key requirements for the bank's financial activity and allows to get estimates of the limits of the potential amount of attraction and allocation of financial resources in the main directions in absolute terms, which can be landmarks by financial planning in order to maximize interest income, optimizing liquidity, minimizing risk or balanced achievement of all three goals.

Using developed theoretical and methodological bases for evaluating financial potential will allow banks to assess the level of their financial potential in the market of banking services of Ukraine, to determine the level of realization of financial potential in the main directions of attraction and allocation of financial resources and the main factors influencing it, to identify the priority areas of activity, that will contribute to improving the quality of financial planning and the effectiveness of bank's financial activities.

Key words: bank's financial potential, potential of financial resources attraction, potential of financial resources placement, bank's financial result, optimization of financial activity, estimation of bank's potential.

ЗУЄВА ОЛЕКСАНДРА ВАЛЕРІВНА

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 20.04.2018 р. Формат 60x90/16.
Обсяг 0,9 ум.-др. арк. Папір офсетний. Друк різнограф.
Наклад 100 прим. Зам. № 87.

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг»
Свідоцтво про держ. реєстрацію ю.о. АОО № 507350
61022, м. Харків, пров. Соляниківський, 4
Тел. (057) 771-00-92, 771-00-96.